ADİYY BİN MÜSÂFİR

Fıkıh âlimi. Künyesi Ebü'l-Feth olup ismi, Abdülvâhid bin Muhammed el-Mahfûz bin Abdülvâhid et-Temîmî el-Âmidî'dir. Lakabı ise Tâcüddîn'dir. Abdülvâhid el-Âmidî, 550 (m. 1155) yılında vefât etti. Hayâtı hakkında fazla bilgi bulunmayan Abdülvâhid el-Âmidî, babası Kâdı Ebû Nasr Muhammed, Şeyh Ahmed Gazâlî ve başka birçok âlimden ilim öğrendi. Çeşitli yerlerde kadılık yaptı.

Abdülvâhid bin Muhammed'in "Gurer-ül-Hıkem ve Durer-ül-kelîmi min Kelâmi Ali bin Ebî Tâlib" ve "Cevâhir-ül-kelâm fî şerh-il-hükmi vel-ahkâm min kıssati Seyyid-il-Enâm aleyhissalâtü vesselâm" isimli eserleri vardır.

Gurer-ül-Hıkem ve Dürer-ül-kelîmi min kelâmı Ali bin Ebî Tâlib adlı eserinde, Hazreti Ali'nin buyurdukları veciz sözleri toplamıştır. Bu eserden ba'zı bölümler:

Hazreti Ali buyuruyor ki: "Doğruluk vesiledir, affetmek fazilettir. Cömertlik iyi huydur, şeref meziyettir. Kararlı olmak metâ'dır (Sâhib olunan maldır), kararsız olmak ise zayi olmaktır. Vefâkârlık fazilet, sevgi rahmettir, ismet, ni'met; ihsân ise fazilettir. Akıl zînet, ahmaklık çirkindir. Doğruluk emânet, yalancılık hıyânettir, insaf rahatlık, şer küstahlıktır. Cömertlik riyaset, mülk siyâsettir. Emânet îmândandır, güleryüzlülük ihsândır. Fikir gerçeği gösterir. Doğruluk kurtarır, yalan felâkete sürükler. Kanâat insanı zengin yapar, zenginlik azdırır. Fakirlik unutturur. Dünyâ aldatır, şehvet kandırır. Lezzet oyalar, nefsin arzuları alçaktır. Hased yıpratır, nefret çökertir."

"Yakîn ibâdet, iyilik efendilik, şükür ziyâdelik, fikir ibâdet, aza kanâat zühd sahibi olmak, işler tecrübe ile olur. İlim anlamakla, anlamak zekâ ile, fetânet basiretle, düşünce rey ile (görüşle), görüş fikirle, muvaffakiyet azîmkârlıkla, azîmkârlık tecrübe ile, fazilet güçlüklerle, sevâb meşakkat ile olur."

"Kendini beğenmek helak olmak, riyakârlık şirk koşmak, cehâlet ölüm, tenbellik ziyandır. Şehvetler âfet, lezzetler ifsattır."

"Akıllı kimse, günahlarını tövbe ile örtendir. Cömert, kötülük yapana iyilikle karşılık verendir."

"İlim; güzel bir mîrâs, umûmî bir ni'mettir, insaf, ihtilâfı giderir, ülfeti getirir."

"Adâlet; îmânın başıdır, ihsânın birleştiği noktadır ve îmânın en yüksek mertebesidir."

"Âlim; sözü, işine uygun olandır. Âlim ilme doymaz."

"Takvâ sahibi kimse, nefsi nezîh, ahlâkı yüce olandır. Zühd sahibi olmak, takvâ sahibi olan kişilerin zînetidir, gece ibâdeti yapanların tabiatıdır. Takvâ sahibi olmak ise, dînin meyvesi, yakînen inanmanın alâmetidir."

"Hikmet; akılların bahçesi, ermişlerin mesîresidir (gezinti yeridir)."

"Akıllı; şehvetten uzaklaşan, âhıreti dünyâ ile değişmeyendir. Akıllı, yalnız ihtiyâcı kadar ve huccetle konuşur, sâdece âhıretinin ıslâhı için çalışır. Akıllı, günahlardan sakınır, ayıplardan uzak durur. Cömertlik günahları siler, kalblere sevgi eker."

"Câhil; dayakla uslanmaz, nasihatlerden payını almaz."

"İlim; insanı akla götürür, kim ilim öğrenirse akıllanır, ilim; nefsi, rûhu ihyâ eder (diriltir). Aklı aydınlatır, cehâleti öldürür."

"Zulüm; ayakların kaymasına, ni'metin zevâline, milletlerin helakine sebep olur."

"Allahü teâlâdan başka her şeyden uzaklaşmak, ermişlerin ibâdetidir."

"Mü'minin gerçek sevgisi, buğzu, birşeyi alması, yapması ve terki, Allah için olur."

"Kâmil mü'min gizli şükür eder, belâya karşı sabır eder, ümîd hâlinde iken bile korkar."

"Güzellik sevâb güzelliğidir, elbise güzelliği değil."

"Akıllı kimse, Rabbine ibâdetle, nefsin arzusuna karşı gelendir. Câhil kimse, mâsiyet (günah) işleyerek nefsin arzusuna uyandır."

"Allaha vuslat (erişmek), insanlardan uzak durmakla olur."

"İlim, hikmet semeresidir (meyvesidir).

"İhtirâslı kimse, bütünüyle dünyâya mâlik olsa dahi fakirdir."

"Doğruluk, İslâmın direği, îmânın desteğidir."

"Allah için cömertlik, mukarrebînin (ermişlerin) ibâdetidir."

"Allahın azâbından korkmak, müttekîlerin nişanıdır."

“Günahlardan sakınmak, tövbekârların ibâdetidir.”

“Dînin esâsı, emâneti yerine vermek, sözünde durmaktır.”

“Hased eden dâima hastadır, cimri insan, dâima fakirdir.”

“Cennet en hayırlı mal, Cehennem ise en kötü barınaktır.”

“Fazla başa kakma, nefret ateşini körükler.”

“Kanaatkar olmak, boyun eğme zilletinden daha hayırlıdır.”

“İyilik, zincirden bir bağ olup, onu ancak teşekkür veya mükâfatlar çözebilir.”

“Mü’min, ni’metle hatâ arasında olup, ni’mete yalnız şükür ve istiğfarla erişilir.”

“Öfke anındaki yumuşaklık (hilm), zâlimlerin gazâbından korur.”

“Olgunluk üç şeyde gereklidir: Musibetlere sabır, isteklerde iktisâd ve istiyene vermektir.”

“Yumuşaklık, durulmayı çabuk sağlar ve zor olan şeyleri kolaylaştırır.”

“Âlim, câhili hemen tanır, çünkü daha önce o da câhildi. Câhil âlimi tanımaz, çünkü daha önce âlim değildi.”

“Muvaffakiyet ve başarısızlık, nefs ile mücâdele etmektedirler. Hangisi gâlib gelirse, ona hâkim olur (te’sîri altına alır).”

“Mü’min, dâima günahlardan kaçınır, belâdan korkar ve Rabbinin rahmetini taleb eder.”

“Akıl ve ilim, biribirinden ayrılmayan ve zıd olmayan iki kardeş gibidir.”

“Îmân ve haya, diğerinden kopmayan bir bütündür.”

Îmân ve ilim, ikiz kardeş ve birbirinden ayrılmayan arkadaş gibidir.”

“Îmân bir ağaç gibi olup, kökü yakîn, dalı takvâ, nûru haya, meyvesi cömertliktir.”

“Öfke, tutuşturulmuş bir ateş gibidir. Her kim ki öfkesine hâkim olursa, onu söndürür ve her kim onu salıverirse, ilk yanan kendisi olur.”

“Ârif, kendini bilen, nefsini Allahtan uzaklaştıracak herşeyden temizliyendir.”

“Şehvet, bukağılı, sağlam demir zincirdir, bunun en iyi ilâcı sabırlı olmaktır.”

“Ahmaklık, dermanı bulunmayan bir dert, şifâsı olmayan bir hastalıktır.”

“Allah için kardeş olanların sevgisi, sebebi dâim olduğu için devam eder. Dünyâ için kardeş olanların sevgisi, sebebi devam etmediği için kısa sürer, bir ân gelir son bulur.”

“Akıllı kimse; bugünü, dünkü gününden hayırlı olandır. Şaki; hâline aldanan, emellerinin aldatmasına kanandır. Leîm (alçak) değerinin üzerine çıkınca, eski hâlini inkâr edendir.”

“Allaha yaklaşmak, O’ndan istemekle, âhırete yaklaşmak dünyâyı terk etmekle, dünyânın fânî olduğunu, sen onunla kalsan bile, onun sana kalmıyacağını bilmekle olur.”

“Dünyâ, itaat göstermeye değmiyecek kadar küçük ve hakîrdir.”

“Doğruluk, sevimli olanlarda zînet, üzüntülü olanlarda meta’dır.”

“Büyük ihsân, dostunun hatâsını doğruya çevirir, düşmanın doğruluğunu da hatâya çevirir.”

“Câhil kusûrunu anlamaz, yapılan nasihati kabûl etmez.”

“Mahrûm ettikten sonra vermek, verdikten sonra mahrûm etmekten daha güzeldir.”

“Zaman, bedenleri yıpratır, emelleri yeniler, eceli yakınlaştırır, dilekleri uzaklaştırır.”

“Akıllı, sustuğu vakit tefekkür, konuştuğu vakit zikir eder, baktığı vakit de ibret alır.

“Kendisi amel etmeksizin Allah yoluna çağıran kişi, oksuz yaya benzer.”

“Mürüvvet; insanın, kendisini lekeleyecek şeylerden kaçınması ve güzellik kazandıracak şeylere yaklaşmasıdır.”

“Zenginliklerin en hayırlısı, Allahü teâlâ ile iktifa etmektir. Allahtan başkasıyle yetinmek, en büyük fakirlik ve şakiliktir.”

“İlmin sonu yoktur. Her ilimden, güzel olanını alınız.”

“Cömertlik ve cesâret, şerefli maksatlar olup, Allahü teâlâ hazretleri bunları sevdiği ve denediği kişilere ihsân eder.”

“Sıkıntıya karşı sabır etmek, bolluk anındaki afiyetten daha efdaldir.”

“Akıl, ni’metlerin en büyüğü, dünyâ ve âhırette şereflerin en yücesidir.”

“Şerefli insan, azarlandığı vakit kızar, yumuşak davranıldığı vakit yumuşar. Şerefsiz insan ise yumuşak davranışa sert çıkar ve sert davranana karşı da yumuşar.”

“Sükût, sana vekar kazandırır ve seni özür dileme zahmetinden kurtarır.”

“İhtirâs, gâfillerin kalbinde şeytanların sultânıdır.”

“Hikmet, her mü’minin kaybettiğidir, onu münâfıkların ağzında olsa dahi alınız.”

“İnsandaki cahillik, vücûdu yiyen haşereden daha tehlikelidir (zararlıdır).”

“Said kimse, azapdan korkarak inanır ve sevâb niyaz eder.”

“Hasedcilerin en ehveni, haset ettiği kişinin elindeki ni’metlerin yok olmasını ister.”

“İlim, insanı Allahın emrettiği şeylere götürür, zühd ise o şeylere erişilmesini kolaylaştırır.”

“Mal, dünyâda sahibine ikramda bulunan bir dost gibi olsa da, Allah huzûrunda ona ihânet eder.”

“Korkaklık, ihtirâs ve cimrilik, Allaha karşı kötü zannın bir araya getirdiği:kötü arkadaşlardır.”

“Mal, harcandığı kadar sahibine ikramda bulunur. Kişinin yaptığı cimrilik kadar ona ihânet eder.”

“Fakîh öyle biridir ki, insanları Allahın rahmetinden ümitsizliğe düşürmez ve onları Allahın rahmetinden yüz çevirtmez.”

“Âlim, öyle biridir ki, insânları Allahın rahmetinden dolayı ümit kapısından men etmez ve Allahın mekrinden emîn olmamalarını sağlar.”

“Mal ve çocuklar, dünyâ hayâtının zînetidirler. Sâlih amel de, dünyâdan âhırete götürülen mahsûldür.”

“Cömertlik, güzel medhiyeyi, mal sevgisi üzerine tercih etmektir”

“Allah için seven bir kardeş, en yakından daha yakın, anne ve babalardan daha merhametlidir.”

“Amel eden câhil kişi, yoldan başka yerde yürüyen gibidir. Bu yürüyüşü ona, ihtiyâcından uzaklaşmaktan başka birşey kazandırmaz.”

“İnsan, sözü ile tartılır veya işi ile değerlendirilir. Seni zînet yönünden ağır getirecek şeyi söyle ve kıymetini artıracak şeyi yap.”

“Yalancı, sözünde suçludur. İsterse delîli kuvvetli ve ağzı lâf yapan biri olsun.”

“İnsanlar dünyânın çocuklarıdır, çocukta, yaratılış i’tibârı ile ana sevgisi vardır.”

“Mü’min; yakındır, hazırdır, yakîn ve takvâ sahibidir. Münâfık ise; küstahtır, yaltaktır, aptaldır ve şakidir.”

“Kötü iki arkadaş arasındaki konuşma, ya çoktur veya azdır. Çoğu, zaman öldürücü azı ise yorucudur.”

“İstişâre sana rahatlık, başkasına yorgunluktur.”

“Zikr; aklın yoldaşı, kalbin kandili, rahmetin inmesine vesiledir.”

“Halim olanın ilk mükâfatı, bütün insanların ona düşmanına karşı yardımcı olmalarıdır.”

“Dünyâ mü’minin hapishânesi, ölüm hediyesi, Cennet de varacağı yerdir.”

“Dünyâ kâfirin Cenneti, ölüm korkulu rü’yâsı, Cehennem de varacağı son duraktır.”

“Allaha tâatla uğraşmak en kârlı iş, doğru konuşan dil ise, en güzelidir.”

“Gaddarlık, herkes için kötü bir şeydir. Şan, şeref sahibi ve büyük zâtlar için daha çirkindir.”

“Vefâkârlık, emânetin ikiz kardeşidir ve kardeşliğin süsüdür.”

“Takvâ, dîni ıslâh, nefsi muhafaza eder ve mürüvveti süsler.”

“Akıllı; alçak dünyâdan el çeken, Cennet-i a’lâya göz dikendir.”

“Sabır en güzel huy, ilim en şerefli süs eşyâsıdır.”

“Kalblerin gafletine, gözlerin uyanık olması fayda vermez.”

“Müttekî, günahlardan uzak durandır.” “Sıkıntıya düşmeden önce emniyet tedbirini alan kimse, ayağını sağlam yere basmış olur.”

“İtâat halkın Cenneti, adâlet devletin Cenneti.”

“Sabır, insanın başına gelene katlanması demektir. Onu kızdırana karşı da kendisine hâkim olmaktır.”

“Korku kaderi değiştirmez, yalnız sevâbın yok olmasına sebeb olur.”

“İhtiras, rızkı artırmaz.”

“Kârlı olan, dünyâyı âhıretle değiştirendir.”

“İnsanlar, bir sayfadaki resimler gibidir, her katlamada biri ortaya çıkar.”

“Cimri, dünyâda kendi nefsine cömert davranmaz, bütün malını mirasçılara vermeye râzı olur.”

“Mal, sahibini dünyâda yükseltir, âhırette alçaltır.”

“Şehvet (nefsin istekleri), öldürücü âfettir, bunun en iyi ilâcı, sabırlı olmaktır.”

“Hased, bir dert ve hastalık olup, hased eden veya olunan helak olmadıkça çâresi bulunmaz.”

“Günahlar birer dert olup, devası istiğfardır.”

“Hadîs-i şerîfte de buyurulduğu üzere ateşin odunu yiyip tükettiği gibi, hased de iyilikleri yok eder.”

“Sabır iki kısımdır: Sevmediğin şeye sabretmek ve sevdiğin şeye sabretmek.”

Sabır, en güzel îmân kisvesi ve insanların en şerefli ahlâkıdır.”

“Şek (şüphe), yakîni bozar, îmânı yok eder.”

“Akıllı, iyiliklerini canlandıran, kötülüklerini öldürendir.”

“Tûl-i emel, serap gibidir, bunu gören aldanır.”

“İyiliği tamamlamak, yeniden başlamaktan daha hayırlıdır.”

“Kendi nefsinden râzı olan, aldanmıştır. Ona güvenen, mağrur ve yolunu şaşırmıştır.”

“Gerçek dost, ayıbını görüp nasihat eden, gıyabında seni koruyan ve seni kendisine tercih edendir.”

“Ahmaklık; herşeyi fuzûliymiş gibi hiçe saymak ve câhil insanlarla arkadaşlık kurmaktır.”

“Allah için dost olan, kişiye doğru yolu gösteren, fesattan uzaklaştıran ve ibâdetlerinde yardımcı olandır.”

“İlim, maldan daha hayırlıdır, ilim seni, sen de malı korursun.”

“Fazilet; çok mal ve büyük işlerle değil, güzel kemâliyet ve hayırlı işlerle olur.”

“Takvâ sahibi kişilerin nefsleri tok, şehvetleri ölü olup, güler yüzlü, hazin kalblidirler.”

“İslâmiyet, teslimiyettir. Teslimiyet, yakîndir. Yakîn, tasdiktir. Tasdik, ikrârdır, ikrâr, edadır (yerine getirmektir). Eda ise ameldir.”

“Fazilet, en iyi maldır. Cömertlik, en güzel mücevherdir. Akıl, en güzel zînettir. İlim, en şerefli meziyettir.”

“Adâlet, halkın dirliği ve düzeni, idârecilerin süsü ve güzelliğidir.”

“Akıllı kimse; dilini kötü söz ve gıybetten koruyan, mü’min; kalbini şek ve şüpheden temizleyendir.”

“İyilikle emretmek, insanların en faziletli amelleridir.”

“İffet; nefsin koruyucusu ve kinlerden paklayıcıdır.”

“Zikir; akılların nûru, nefslerin hayâtı, kalblerin kurtuluşudur.”

“Sabır iki kısımdır; belâya sabır iyi ve güzeldir. Bundan daha güzeli, haramlara karşı sabırdır.”

“Haramlardan çekinmek, akıllıların şânı, şereflilerin tabiatındandır.”

“Allah korkusundan dolayı göz yaşı dökmek, kalbi nurlandırır. Tekrar günah işlemekten insanı korur.”

“Yaptığı günah bir işle öğünmek, o günahı yapmaktan daha kötüdür.”

“Ârifin, yüzü nûr ve tebessüm, kalbi korku ve hüzün doludur.”
“Dünyâ; güzel, aldatıcı ve geçici bir serap, çabuk yıkılan bir dayanaktır.”

“Sevgi, kalblerin birbirine yakınlaşması ve rûhların ünsiyetidir.”

“Yumuşaklık, öfke ateşini söndürür. Hiddet ise öfke ateşini körükler.”

“Mü’min, baktığında ibret alır. Bir şey verilirse, şükür eder. Musibet ve belâya uğrayacak olursa, sabır eder. Konuşacak olursa, Allahü teâlâyı hatırlatır.”

“Câhil, suyu fışkırmayan kaya, dalı yeşermeyen ağaç, ot bitmeyen yer gibidir.”

“Emânet ve vefakarlık; işlerin doğruluğu, yalan ve iftira da; sözlerin cinâyetidir.”

“Akıl, mü’minin dostu; ilim, veziri, sabır, askerlerinin komutanı ve amel ise silâhıdır.”

“İmân ile amel, ikiz kardeş olup, birbirinden ayrılmazlar.”

“Hased edenin sevgisi sözlerinde görülür. Kinini işlerinde gizler. Adı dost, fiili düşmancadır.”

“Yumuşak başlı olanlar, en sabırlı, derhal affedici ve en güzel huylu olan kimselerdir.”

“Allahü teâlâdan haya etmek, insanı Cehennem azâbından korur.”

“Gaflet, insana gurûr getirir, helâka yaklaştırır.”

“Mü’min, dünyâya ibret gözü ile bakar, ihtiyâcı için karnını doyurur. Ondan konuşulduğu vakit, nefret ve tenkid kulağı ile dinler.”

“Hâlis bir ibâdet; insanın Rabbinden başkasını istememesi, günahından başka şeyden korkmamasıdır.”

“Fazilet, gücü yettiğinde affetmektir.”

“Haya ve cömertlik, ahlâkların en efdalidir.”

“Kötü insan, hiç kimseye iyi zan beslemez. Çünkü o, herkesi kendisi gibi görür.”

“Kâmil olan kimse, aklı arzu ve isteklerine gâlib gelendir.”

“Söz ilâç gibidir. Azı faydalı, çoğu zararlıdır.”

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Mu’cem-ül-müellifîn cild-6, sh. 213

2) Esmâ-ül-müellifîn cild-1, sh. 635

3) Keşf-üz-zünûn cild-1, sh. 616 cild-2, sh. 1200

4) İzâh-ül-meknûn cild-1, sh. 414

5) Gurer-ül-hıkem ve dürer-ül-kelim min kelâmı Ali bin Ebî Tâlib, Süleymâniye Kütüphânesi Bağdatlı Vehbi kısmı No: 1685